SUMARI

L'independentisme anterior a la Generalitat republicana 5

El desenvolupament inicial de l'independentisme català al començament del segle XX 5

L'impuls de la Primera Guerra Mundial. La creació de la FDN 16

Primera etapa política de l'independentisme: la fundació d'Estat Català 24

El separatisme català sota la dictadura de Primo de Rivera. El Projecte de Constitució de la República Catalana de l'Havana 28

L'independentisme durant la Generalitat republicana i la guerra 39

L'esmicolament orgànic del separatisme amb l'arribada de la II República 39

La recomposició de la unitat separatista. Els fets del 6 d'octubre de 1934 i les conseqüències del seu fracàs 52

El separatisme durant els tres anys de guerra (1936-1939) 62

L'independentisme sota el franquisme 73

El protagonisme del Front Nacional de Catalunya (1940-1947) 73

La transformació de la societat catalana a partir dels anys cinquanta. Independència i Països Catalans, nova etapa d'aquest espai polític 83

El sorgiment de l'independentisme d'esquerres: el PSAN 89

La radicalització de l'independentisme i la ruptura orgànica del PSAN 92

L'independentisme durant la transició i l'inici del període constitucional 99

L'independentisme durant la transició política 99

L'independentisme sociològic i l'aparició de Terra Lliure 111

El catalanisme esdevé independentista 121

L'esfondrament del bloc soviètic i la refundació en clau independentista d'ERC 121

L'arribada de l'independentisme al Govern de la Generalitat de Catalunya 126

La sentència del Tribunal Constitucional de 28 de juny de 2010 i l'esclat del sobiranisme 131

La revolta de l'1 d'octubre, la proclamació frustrada de la República i l'aplicació de l'article 155 137

Bibliografia bàsica 145

Cronologia 149

L'INDEPENDENTISME ANTERIOR A LA GENERALITAT REPUBLICANA

El desenvolupament inicial de l'independentisme català al començament del segle XX

L'Onze de Setembre de 1901, la detenció de trenta catalanistes, membres dels sis petits grups més radicals de la Unió Catalanista (UC), que donà lloc el 31 d'octubre següent a la constitució d'una entitat d'ajut als presos amb el nom de La Reixa, ha estat considerat com el punt d'arrencada del procés de formació de l'independentisme català.

Es tractava d'una conjuntura en què la crisi colonial finisecular amb la pèrdua de Cuba, Filipines i Puerto Rico per part de l'Estat espanyol havia contribuït al creixement numèric i a l'extensió geogràfica del catalanisme. El sector d'actituds més possibilistes i moderades havia cregut arribada l'ocasió de trencar amb el plantejament apolític de la UC amb la fundació de la Lliga Regionalista de Catalunya.

Prèviament, però, sense cap articulació política i lligada a la lluita de resistència que feu possible el manteniment diferenciat de la identitat catalana, es pot donar compte ja d'algunes expressions referents a la reivindicació de la independència, sempre amb un caràcter recurrent i esmunyedís.

Dins una actitud refractària a l'Estat i un sentiment genèric de rebuig contra la progressiva imposició d'una administració que es veu llunyana i forastera, al llarg del vuit-cents les posicions més radicalitzades del catalanisme començaven a manifestar una de les constants històriques del que esdevindria més endavant moviment independentista: el seu decidit apropament a aquelles opcions politicosocials més progressistes en cada conjuntura històrica.

Iniciant una decisiva influència ideològica sobre el primer independentisme, dins el camp del federalisme podem destacar el precedent de Josep Narcís Roca i Farreras. És el primer autor que contempla políticament la possibilitat de configurar un Estat català confederal, des d'un plantejament popular i democràtic, contraposant el patriotisme social i defensiu de les nacions oprimides al dominador i agressiu de les potències opressores. Al mateix temps, amb la utilització primigènia del terme "Països Catalans" en un article publicat a *L'Arch de Sant Martí* el 18 de abril de 1886, inaugura un altre dels components sovint associat al corpus independentista: la tendència a no reduir la reivindicació nacional al marc estricte del Principat.

Es pot apreciar, així, en el tombant del segle XIX cap al XX, el nou impuls donat al conreu de la llengua pròpia al País Valencià o a les Illes Balears, o l'inici d'una certa consciència regional a la Catalunya Nord, juntament amb algunes propostes com la del mallorquí resident a Barcelona Gabriel Alomar, de

Els represaliats arran de l'Onze de Setembre de 1901, fundadors de La Reixa, considerat el punt d'arrencada de la formació del separatisme.

Font: suplement de *Renaixement*, número 85 (1911).

compondre un himne nacional per al conjunt dels Països Catalans, no circumscrit a l'àmbit del Principat, com "Els Segadors". Fins i tot, en una notícia publicada per *La Veu de Catalunya*, portaveu de la Lliga, i que comportà l'empresonament del seu director, Prat de la Riba, el 12 de març de 1902, *L'Independant* de Perpinyà recollia l'afirmació dels pagesos rossellonesos de reivindicar la independència, en cas de continuar llur situació d'absoluta desemparança arran de la crisi vitícola que patia aquest territori.

Tanmateix, haurien de passar molts anys encara perquè aquest plantejament de Països Catalans superés el límit de la mera incitació intel·lectual.

Tornant a la formació de La Reixa el 1901, aquesta fase inicial, prepolítica, de l'independentisme català arrencava, doncs, ja, amb una obligada resposta, en aquest cas organitzativa, a l'atzagaiada repressiva de les autoritats governatives.

Respecte a la caracterització dels petits grups que havien fundat aquesta entitat antirrepressiva, cal destacar-ne la composició majoritàriament juvenil; l'extracció social —una certa aristocràcia obrera i una abundant presència de dependents i "pixatinters" entre els seus components—; o la procedència majoritària de la immigració interior catalana, sense menystenir tampoc l'origen barceloní d'una bona part dels seus membres.

Cal destacar també la determinant influència que exercí sobre aquests joves la pertinença a la UC, especialment des de l'elecció a finals de 1903 com a nou president del doctor Martí i Julià. Sota l'empremta de qui ha estat considerat com "el Marx del nacionalisme integral català", l'organització suprapartidària que pretenia abraçar el conjunt del catalanisme reforçà un nacionalisme reactiu a qualsevol entesa amb l'Estat per obtenir millores parcials —la transigència amb l'enemic— i, des d'un ambient regeneracionista de rebuig del corrupte sistema de partits «espanyol» de la Restauració, desenvolupà un marcat apoliticisme i una actitud refractària da-

vant la lluita electoral que l'independentisme tardà molts anys a superar.

Al mateix temps, la voluntat de marcar distància respecte del possibilisme conservador de la Lliga afavorí un contingut nacional més ultracatalanista i la necessitat d'aprofundir en el programa social, com es posà de manifest en l'assemblea de Barcelona de la UC de 1904, amb l'elecció del tema «El catalanisme i el problema social». L'any anterior, s'havia fundat el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI), que, amb una estructura sindical, resumia la barreja de radicalisme poc definit i de voluntat socialista d'arrel no classista que havia de presidir l'evolució dels petits grups de l'independentisme incipient.

A partir de 1903, aproximadament, es poden apreciar els primers i tímids avenços cap a la conformació del nacionalisme radical com corrent diferenciat. Al maig, una entitat de caire més polític, l'Aplec Catalanista, sorgia amb la intenció de coordinar els petits grups ultracatalanistes, mentre que La Reixa aixoplugava les seves activitats dins la UC, orgànicament com a "comissió benèfica". I el 31 d'octubre s'editava el primer número de la publicació satírica *La Tralla*, un dels èxits més importants de la premsa radical catalanista. Només vuit setmanes després de la seva sortida al carrer, la responsabilitat absoluta d'una revista que, fins a la seva desaparició el 18 de gener de 1907 arribà a publicar 153 números, va passar a mans d'un personatge rellevant en aquesta primera fase de

desenvolupament de l'independentisme: Vicenç A. Ballester i Camps.

En un procés personal, paral·lel al que viuran molts d'aquells joves, Vicenç A. Ballester serà testimoni d'un llarg rosari de denúncies i tancaments provisionals del setmanari, i de detencions de companys de redacció i de militància. Així, Ballester radicalitzarà el seu catalanisme, com es pot apreciar en la línia editorial cada cop més intransigent de *La Tralla,* o amb l'aparició dels acrònims VIC —Visca la Independència de Catalunya— i ME —Mori Espanya— amb els quals començà a signar-hi les seves «Fuetades».

A finals de 1905, el 25 de novembre més concretament, en un clima d'excitació anticatalanista i d'indignació per una caricatura on es ridiculitzava l'exèrcit publicada al setmanari regionalista d'humor *Cu-cut!*, tenien lloc els incidents protagonitzats per un nombrós grup d'oficials i sotsoficials que assaltaren els locals d'aquest periòdic, així com els de la *La Veu de Catalunya*.

Paradoxalment, aquesta violenta actuació de signe espanyolista fou aprofitada per desfermar una profunda repressió contra el catalanisme, en general, i el seu sector més radical, en particular, al bell mig de la qual el 23 de març de 1906 es promulgava la Ley de Jurisdicciones, que, bàsicament, traslladava a la jurisdicció militar "cualquier ofensa a la unidad de la patria".

Com a resposta, s'articulava una àmplia coalició electoral, Solidaritat Catalana, que incloïa des dels

carlins fins a les forces republicanes no lerrouxistes, els regionalistes i la UC. L'èxit d'aquesta plataforma fou esclatant a les eleccions a diputats del 21 d'abril de 1907. Els "solidaris" ocuparen 41 dels 44 escons de diputats al Principat. Un dels candidats elegits va ser Francesc Macià, tinent coronel d'enginyers, que havia abandonat la carrera militar, i des d'aquest moment mantindrà l'acta de diputat per les Borges Blanques durant set conteses electorals més fins a l'arribada de la dictadura de Primo de Rivera.

El que resultarà més determinant per a aquest independentisme incipient serà la persecució policial i governativa, la limitació de les llibertats polítiques i de premsa i el procés de radicalització del catalanisme que la repressió no contribuí sinó a accelerar. Tot plegat explica que el mes d'octubre de 1906 les primeres i més obertes expressions favorables a la independència sorgissin no a l'interior dels Països Catalans, sinó a l'exterior, més concretament a l'illa de Cuba. Així, amb aquesta data, a Santiago es publicava el primer número de la revista *Fora= Grillons!* I fins l'abril de 1907 els sis números editats feren d'altaveu de les posicions independentistes, des d'un article editorial inicial en el qual, textualment, es deia que el consell de redacció havia de treballar "sin asustarnos de llegar si es preciso a la absoluta y total independencia de Catalunya".

A Santiago de Cuba, de fet, encapçalats per Salvador Carbonell i Puig, qui donava continuïtat al treball prèviament desenvolupat per Frederic Boix a la

dècada de 1880 quan havia entrat en contacte al Principat amb la redacció de *L'Arch de Sant Martí* i amb Roca i Farreras, s'havia estructurat un petit grup de residents que aixoplugà uns quants exiliats procedents del Principat, com Joan Oristrell o Josep Llamusí —primer director de *Fora=Grillons!* Aquest mateix grup editor, mesos després, el setembre de 1907 feia pas a la fundació de la primera entitat —el "Catalunya. Grop Nacionalista Radical"—, que declarava taxativament "trabajar con ahínco para obtener la absoluta Independencia de Catalunya", objectiu que tirarà endavant fins a la seva obligada dissolució el 1959.

De fet, al continent americà, a partir de 1870, havien sorgit publicacions regulars amb un exaltat contingut catalanista, com *La Gresca*, de Santiago de Cuba, el 1869; *Lo Missatger*, a l'Havana, el 1870; *La Llumanera*, a Nova York, el 1874; *L'Aureneta*, a Buenos Aires, en 1885, etc. En aquestes publicacions de la diàspora, com també recollien els estatuts del Grop per poder fer-se'n soci, hi eren admesos els catalans procedents de qualsevol dels territoris dels Països Catalans, ben segur perquè la llunyania de casa estrenyia la relació i diluïa les disputes regionals.

Mentrestant, enmig dels primers passos en la conformació a la resta de territoris dels primers grups regionalistes, com València Nova el 1904 o la Joventut Valencianista el 1908, o la destacada influència a les Illes Balears de la tasca de Miquel dels

Sants Oliver, al Principat es feien evidents també les conseqüències de la radicalització del catalanisme i el desenvolupament al seu si d'una proposta independentista.

Així, el mes de maig de 1907, arran d'un acte d'agermanament entre el Principat i el País Valencià amb la intenció d'estendre a aquest territori el projecte de Solidaritat Catalana, *El Poble Català* publicava la notícia d'uns aldarulls que relacionaven per primera vegada una organització d'aquest espai, la Joventut Autonomista de Barcelona, dirigida per Manuel Pagès, futur lloctinent de Daniel Cardona "Vibrant", amb la utilització de pistoles, fet que posava de manifest la submersió d'una part del nacionalisme radical en la clandestinitat.

Juntament amb aquesta voluntat de conformar el nou espai independentista per la via de l'activisme, hom pot percebre l'inici del seu procés de definició mitjançant la concreció de tota una sèrie de senyes d'identitat pròpies. Així, l'11 de setembre de 1907 "any 193 del nostre esclavatge", un pamflet recollia una mena d'himne nacional independentista alternatiu a "Els Segadors", acompanyat d'un "Mori Espanya-V.C.I.", i la signatura d'una "Federació de Separatistes Catalans".

El 12 de desembre de 1907 es constituïa l'Associació Nacionalista Catalana (ANC), de la qual formaven part, entre d'altres, el doctor Martí i Julià, el periodista Eugeni Xammar, Manuel Pagès i, retornat de Cuba, Josep Llamusí. Sorgit de la necessitat

d'anar més enllà en l'estructuració dels grups més radicals de la UC, el grau d'intervenció de l'ANC estava molt per sobre del que havia protagonitzat fins aleshores la UC.

Però la resposta repressiva va tornar a caure sobre l'incipient independentisme. Tot just decretada el 2 de gener de 1908 la suspensió de les garanties constitucionals, l'autoritat governativa procedia a denunciar La Reixa com a associació il·legal. L'endemà, tingué lloc l'escorcoll del domicili del seu president, Josep Soronellas, i un dia després, en els estatges de la UC i de l'ANC, on La Reixa disposava d'una habitació, la policia trobava una espècie de llaç per a les solapes en el qual hi havia les quatre barres, un triangle i una estrella, dada que mostra l'interès de l'independentisme per anar definint una iconografia pròpia.

Seqüela d'aquesta onada repressiva que portà a la presó Josep Soronellas i el seu secretari, Lluís Manau, l'agost de 1908, La Reixa va ser dissolta per deixar pas a l'Associació Catalana de Beneficència, presidida per Vicenç A. Ballester, al seu torn processat també pel manifest amb el qual sortia al carrer la nova entitat.

En paral·lel, per tant, a l'atzagaiada repressiva, és possible observar la progressiva assumpció del concepte de *separatisme* per autodenominar aquest espai independentista en formació, tot i que, com succeirà amb la conformació d'altres elements dis-

tintius propis, com la senyera estelada, no aconseguiren de reeixir fins al final de la dècada següent.

L'ambient d'autocensura obligada del missatge i del lèxic que calia emprar, i la persecució que patien els seus seguidors, explica la manca d'utilització del terme, en certa manera tabú, d'*independència*. Així, la supeditació del discurs teòric a l'esfera de la praxi facilità l'ambigüitat discursiva característica fins a la Guerra Civil de 1936-1939 i l'acceptació del concepte *separatista* per a definir el contingut principal d'aquesta primera etapa històrica de l'independentisme català, fins esdevenir el terme més habitual per designar aquest moviment polític des d'aquests moments fins, com a mínim, la dècada de 1950 del segle XX.

La reivindicació estratègica fonamental d'aquest primer independentisme, en el qual es fa molt evident la influència del substrat ideològic del federalisme, serà, per tant, la «separació» d'Espanya com a reconeixement explícit de la sobirania inherent a la nació catalana, sense que això impliqués, necessàriament, rebutjar *a posteriori* un pacte amb la resta de federacions ibèriques amb les quals articular una estructura confederal peninsular. La primacia de la praxi sobre l'esfera teòrica en aquest separatisme inicial permetia, així, una gens calculada ambigüitat doctrinària i explica la convivència al seu si de propostes explícitament secessionistes amb d'altres de tipus confederal, si més no al llarg d'aquests primers anys.

Director de col·lecció: Josep-Lluís Carod-Rovira

© dels textos: Fermí Rubiralta Casas, 2019

© de les fotografies: els seus autors i arxius corresponents, 2020

© d'aquesta edició: Pagès Editors, S L, 2020

Sant Salvador, 8 – 25005 Lleida
www.pageseditors.cat
editorial@pageseditors.cat

Primera edició: març de 2020

ISBN: 978-84-1303-178-1

DL: L 169-2020

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L
www.bobala.cat

imprès a **lleida**

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.